.I Universalpolynomet $X^{p^n} - X$

k är kroppen $\mathbf{Z}_p$, av karakteristik p. Den allmänna teorin för ändliga kroppar K av karakteristik p kan sammanfattas i följande tre satser (som jag brukar visa på föreläsning)

.I.1 Sats. *Spaltningskroppen, över k, till polynomet $X^{p^n} - X$, har precis p^n element, och består av dess rötter (dessa är speciellt således olika).*

.I.2 Sats. *K har p^n element, n positivt heltal, är spaltningskropp över k till polynomet $X^{p^n} - X$ och består av dess rötter.*

.I.3 Sats.

a) *Varje kropp med p^n element har formen $K = k[\theta]$, där $\theta \in K$,*
b) *K är isomorf med en kvotkropp $k[X]/(m(x))$ där $m(X)$ (minimalpolynomet till θ i föregående del) är en irreducibel faktor i $X^{p^n} - X$, av grad n. Sådana polynom finns, således.*
c) *K är isomorf med en kvotkropp $k[X]/(g(x))$ där $g(X)$ är en godtycklig irreducibel faktor i $X^{p^n} - X$, av grad n.*

Den sista satsens sista del visar att ändliga kroppar med samma antal element är inbördes isomorfa. Beviset använder *inte* den lite abstrakta satsen om spaltningskroppars entydighet.

Ur detta kan vi ge hela sanningen om polynomet $f(X) = X^{p^n} - X$.

.I.4 Lemma. *p heltal ≥ 2, d, n positiva heltal. Då gäller $p^d - 1 | p^n - 1$ om och endast om $d|n$*

Bevis: Klart är att p är invertibelt modulo $p^d - 1$, dvs. $(p, p^d - 1) = 1$ och att ordningen av p modulo $p^d - 1$ är exakt d. Av teorin för gruppelements ordning följer då att $p^n \equiv 1 \pmod{p^d - 1}$ om och endast om $d|n$. ∎

.I.5 Sats. *Alla (moniska) irreducibla faktorer $\in k[X]$ i $f(X)$ är av grad $d|n$*

Bevis: Betrakta spaltningskroppen K, med p^n element. K består av rötter till $f(X)$ och de är alla olika. Varje rot θ i K är rot till någon irreducibel faktor $g(X)$ i $f(X)$ och genererar en kropp $E = k[\theta] \subset K$. Om graden av g är d så har kroppen E p^d element. De multiplikativa grupperna E^* och K^* har $p^d - 1$ resp. $p^n - 1$ element. Från gruppteorin vet vi då att $p^d - 1 | p^n - 1$. Av lemmat följer $d|n$ ∎

Observera att vi aldrig använde kroppsgradens multiplikativitet, vilket är ett alternativt bevis.

Vi har alltså visat att $f(X)$ är produkt av irreducibla moniska polynom av grad $d|n$. Vi har nu att visa att *varje* sådant polynom är faktor i $f(X)$ och förekommer exakt en gång. Det senare är dock ingen nyhet; vi vet ju att $f(X)$ har idel enkelrötter i sin spaltningskropp.

Vi visar nu en sats analog med det inledande delbarhetslemmat.

.I.6 Sats. *$d|n$ ger $X^{p^d} - X | X^{p^n} - X$*

Bevis: Division av båda polynomen med X ger att det räcker att visa $X^e - 1 | X^f - 1$ där $e = p^d - 1 | f = p^n - 1$ enligt lemmat.

Men det är lätt. Med $f = ke$ gäller $X^{ke} - 1 = (X^e - 1)(X^{(k-1)e} + X^{(k-2)e} + \ldots + 1)$. teleskopeffekt, geometrisk summa, osv. ∎

Vi kan nu visa vårt påstående. Om $g(X) \in k[X]$ är irreducibelt av grad $d|n$ så är $k[X]/(g(X))$ en kropp med p^d element, spatlningskropp till $X^{p^d} - X$. För $\theta = \overline{X}$ gäller att $g(X)$ är dess minimalpolynom och $X^{p^d} - X$ ett dödande polynom. Således gäller $g(X) | X^{p^d} - X | X^{p^n} - X$.

Sammanfattningsvis har vi visat:

.I.7 Sats. *"Universalpolynomet" $X^{p^n} - X$ är produkten av alla irreducibla moniska polynom i $k[X]$ av grad $d|n$* ∎

En konsekvens är följande. Om vi adjungerar en rot till ett irreducibelt polynom $m(X)$ av grad n så erhåller vi en kropp K med p^n element.

Då sönderfaller detta polynom helt i lineära faktorer över utvidgningskroppen, eftersom multipeln $X^{p^n} - X$ gör det. Och inte bara det. *Alla* irreducibla polynom av grad $d|n$ sönderfaller på detta vis.

Omvänt, om vi adjungerar en rot till ett irreducibelt polynom av grad d blir varje polynom $p(X)$ av grad $n, d|n$ reducibelt över den nya kroppen (med p^d element).

Det sönderfaller i själva verket i faktorer av grad n/d. Vi behöver nämligen bara en utvidgning av grad n/d, alltså med $p^{n/d}$ element, för att spräcka det.

Fundera på detta.

.I.8 Exempel: Vi låter $k = \mathbf{Z}_3$. Vidare låter vi K vara någon kropp med $81 = 3^4$ element. Vi sätter $\Phi_d(X)$ som vi definierar som produkten av alla moniska irrdeucibla polynom i $k[X]$ av grad exakt $= d$. Vi vill bestämma $\Phi_4(X)$

Satsen ovan ger oss genast:

$$\Phi_1 \cdot \Phi_2 \cdot \Phi_4 = X^{3^4} - X = X^{81} - X$$

$$\Phi_1 \cdot \Phi_2 = X^9 - X$$

Så

$$\Phi_4(X) = \frac{X^{81} - X}{X^9 - X} = \frac{X^{80} - X}{X^8 - 1}$$

Detta borde vi kanske känna igen som uttrycket för en geometrisk summa, med kvot X^8, första term 1 och $10 = 80/8$ termer. Dvs.

$$\Phi_4(X) = X^{72} + X^{64} + X^{56} + \cdots + X^{16} + X^8 + 1$$

Antalet element av grad 4 är alltså 72; antalet irreducibla moniska polynom av grad 4 är 18.

Sen kan du på samma sätt kontrollera att det finns 6 element av grad 2, och 3 irreducibla polynom av grad 2. De tre element som blir över är förstås de som ligger i grundkroppen.